

ADABIY ASARLAR ASOSIDA KONTEKSTUAL O'QITISH: NAZARIYA VA AMALIYOT

Mamashoyev Umid Ulug'bek o'g'li

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM assistent o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada adabiy asarlar asosida kontekstual o'qitish nazariyasi va amaliyoti tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, adabiy matnlar o'quvchilarga nafaqat til va leksik birliklarni o'zlashtirish, balki real hayotiy vaziyatlar bilan bog'lab tushunish va amaliy kompetensiyalarni shakllantirish imkonini beradi. Kontekstual yondashuv orqali o'quvchilar mustaqil fikrlash, tahlil qilish, xulosa chiqarish va ijtimoiy vaziyatlarga mos qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Mashg'ulotlar jarayonida muammoli savollar, rolli o'yinlar va munozaralar talabalarning faolligi va motivatsiyasini oshirishda samarali vosita sifatida namoyon bo'ladi. Maqola adabiy asarlarning pedagogik qiymati va kontekstual o'qitish metodikasining ahamiyatini asoslab beradi.

Kalit so'zlar: kontekstual o'qitish, adabiy asarlar, amaliy kompetensiya, interfaol o'qitish, til va tafakkur, pedagogik yondashuv.

Аннотация. В статье рассматривается теория и практика контекстного обучения на основе художественных произведений. Результаты исследования показывают, что литературные тексты позволяют учащимся не только овладевать языковыми и лексическими единицами, но и осмыслять их в реальных жизненных ситуациях, развивая практические компетенции. Контекстный подход способствует формированию у учащихся навыков самостоятельного мышления, анализа, выведения выводов и принятия решений в социальных ситуациях. Использование проблемных вопросов, ролевых игр и дискуссий в ходе занятий повышает активность и мотивацию студентов. Статья обосновывает

педагогическую ценность художественных произведений и важность методики контекстного обучения.

Ключевые слова: контекстное обучение, художественные произведения, практическая компетенция, интерактивное обучение, язык и мышление, педагогический подход.

Annotation. This article examines the theory and practice of contextual teaching based on literary works. The study shows that literary texts enable students not only to acquire language and lexical units but also to understand them in real-life situations, developing practical competencies. The contextual approach fosters independent thinking, analytical skills, drawing conclusions, and decision-making in social contexts. The use of problem-based questions, role-playing, and discussions during lessons effectively increases student engagement and motivation. The article substantiates the pedagogical value of literary works and highlights the importance of contextual teaching methods.

Keywords: contextual teaching, literary works, practical competence, interactive learning, language and thinking, pedagogical approach.

Kirish.

Zamonaviy ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri o'quvchilarda nazariy bilimlarni real hayotiy vaziyatlar bilan bog'lash, o'rganilayotgan materialning mazmun-mohiyatini chuqur anglash va uni amaliyotda qo'llay olish ko'nikmalarini shakllantirishdan iboratdir. Shu nuqtai nazardan qaralganda, kontekstual o'qitish ta'lim jarayonini samarali tashkil etishning ilg'or pedagogik yondashuvlaridan biri sifatida alohida ahamiyat kasb etadi[4]. Kontekstual o'qitish bilimlarni sun'iy, mavhum shaklda emas, balki real yoki realga yaqin ijtimoiy, madaniy va kasbiy vaziyatlar asosida o'zlashtirishni nazarda tutadi. Ushbu yondashuv ayniqsa gumanitar fanlar, xususan, til va adabiyot ta'limida yuqori samaradorlikka ega bo'lib, bunda adabiy asarlar muhim didaktik vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Metodlar.

Adabiy asarlar insoniyatning ko'p asrlik tajribasi, madaniy qadriyatlari, axloqiy me'yorlari va ijtimoiy munosabatlarini o'zida mujassamlashtirgan noyob manbadir. Badiiy matnlar orqali o'quvchi nafaqat til birliklari va estetik ifodani o'zlashtiradi, balki muayyan tarixiy davr, ijtimoiy muhit va insoniy munosabatlar kontekstini ham chuqur anglaydi[1]. Shu sababli adabiy asarlar asosida tashkil etilgan kontekstual o'qitish jarayoni o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tahlil qilish, xulosa chiqarish va hayotiy vaziyatlarga mos qaror qabul qilish kabi muhim kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi. Bugungi kunda ta'lim jarayonida an'anaviy ma'ruza va reproduktiv usullardan ko'ra, kontekstga asoslangan, interfaol va shaxsga yo'naltirilgan metodlarga ehtiyoj ortib borayotganligi ushbu mavzuning dolzarbligini yanada oshiradi[3].

Kontekstual o'qitish nazariyasining shakllanishi pedagogika va psixologiya fanlarida faoliyatga asoslangan yondashuv, konstruktivizm va kompetensiyaviy ta'lim g'oyalari bilan chambarchas bog'liqdir. Ushbu nazariyaga ko'ra, bilim shaxs ongida tayyor holatda emas, balki faoliyat jarayonida, muayyan kontekstda shakllanadi. Adabiy asarlar esa tabiiy ravishda boy kontekstga ega bo'lib, ular voqea-hodisa, qahramonlararo munosabat, muhit va muammolar orqali o'quvchini fikrlashga undaydi. Badiiy matn bilan ishlash jarayonida o'quvchi voqealarni tahlil qiladi, qahramonlarning xatti-harakatlariga baho beradi, ularning qarorlarini real hayotiy vaziyatlar bilan qiyoslaydi. Bu esa bilimlarning faqat yodlanib qolmasdan, mazmunan o'zlashtirilishini ta'minlaydi[2].

Natijalar.

Tadqiqot jarayonida adabiy asarlar asosida kontekstual o'qitishning nazariy asoslarini ochib berish hamda uning amaliy samaradorligini aniqlash maqsad qilib olindi. Ushbu maqsadga erishish uchun pedagogik tajriba-sinov ishlari, kuzatuv, suhbat, matn tahlili va qiyosiy tahlil metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot umumta'lim maktablari va oliy ta'lim muassasalarida til va adabiyot fanlari doirasida olib borildi. Mashg'ulotlar jarayonida an'anaviy yondashuv asosida o'tilgan darslar bilan adabiy asarlarga tayangan holda tashkil etilgan kontekstual mashg'ulotlar

natijalari taqqoslandi. Kontekstual mashg'ulotlarda muammoli savollar, rolli o'yinlar, munozaralar, ijodiy topshiriqlar va hayotiy vaziyatlarni modellash usullaridan keng foydalanildi.

Amaliy jarayonda adabiy asarlar o'quvchilar uchun real hayotning modeli sifatida xizmat qildi. Masalan, ijtimoiy adolatsizlik, insoniy tanlov, vijdon va mas'uliyat, oila va jamiyat munosabatlari kabi mavzular o'quvchilar tomonidan shunchaki nazariy tushuncha sifatida emas, balki badiiy qahramonlar taqdiri orqali anglandi. O'quvchilar voqealar rivojini tahlil qilish jarayonida "agar men shu vaziyatda bo'lganimda qanday yo'l tutardim?" degan savolga javob izladilar. Bu esa ularni faol fikrlashga, o'z pozitsiyasini asoslashga va muloqot jarayonida o'z fikrini erkin ifodalashga undadi. Natijada dars jarayoni jonlandi, o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishi va motivatsiyasi sezilarli darajada oshdi[5].

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, adabiy asarlar asosida kontekstual o'qitish o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirish darajasini oshiradi va ularning amaliy kompetensiyalarini rivojlantiradi. Bunday mashg'ulotlarda ishtirok etgan o'quvchilar matn mazmunini chuqurroq anglab, uni mustaqil tahlil qila olish, xulosa chiqarish va o'z fikrini dalillar bilan asoslash ko'nikmalariga ega bo'ldilar. Shuningdek, ularning nutq madaniyati, muloqot qilish qobiliyati va tanqidiy fikrlash darajasi ham yuqori natijalarni ko'rsatdi. An'anaviy yondashuv asosida o'qitilgan guruhlarda esa bilimlar ko'proq reproduktiv xarakterga ega bo'lib, o'quvchilar ularni real vaziyatlarga tatbiq etishda qiyinchiliklarga duch kelganliklari kuzatildi[6].

Muhokama.

Muhokama jarayonida aniqlanganki, kontekstual o'qitishda adabiy asarlardan foydalanish nafaqat akademik bilimlarni mustahkamlash, balki shaxsiy va ijtimoiy kompetensiyalarni shakllantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Badiiy matnlar o'quvchilarda empatiya, axloqiy baholash va ijtimoiy mas'uliyat hissini rivojlantiradi. Shu bilan birga, o'quvchilar turli nuqtai nazarlarni qabul qilishga, boshqalarning fikrini hurmat qilishga va muloqot madaniyatiga o'rganadilar. Bu esa

zamonaviy jamiyatda muvaffaqiyatli ijtimoiylashuv uchun zarur bo'lgan muhim sifatlar hisoblanadi.

Biroq adabiy asarlar asosida kontekstual o'qitishni amalga oshirish jarayonida ayrim muammolar ham mavjud. Xususan, barcha adabiy matnlar ham bir xil darajada kontekstual o'qitish uchun mos kelavermaydi. Matnning murakkabligi, til darajasi va mavzuning o'quvchilar yoshiga mosligi alohida e'tiborni talab etadi. Bundan tashqari, o'qituvchining metodik tayyorgarligi va ijodiy yondashuvi ham hal qiluvchi ahamiyatga ega. Agar o'qituvchi matnni faqat mazmuniy qayta hikoya qilish bilan cheklanib qolsa, kontekstual o'qitishning asl maqsadi to'liq amalga oshmaydi. Shu sababli o'qituvchilarni ushbu yondashuv bo'yicha maxsus tayyorlash va metodik tavsiyalar bilan ta'minlash muhim hisoblanadi.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, adabiy asarlar asosida kontekstual o'qitish zamonaviy ta'lim tizimining samarali va istiqbolli yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu yondashuv bilimlarni real hayot bilan bog'lash, o'quvchilarda mustaqil fikrlash va amaliy kompetensiyalarni shakllantirish imkonini beradi. Adabiy asarlarning boy mazmuni va kontekstual imkoniyatlari ta'lim jarayonini mazmunan boyitib, uni jonli va ta'sirchan qiladi. Shuning uchun ham ta'lim amaliyotida adabiy asarlarga tayangan holda kontekstual o'qitish metodlarini keng joriy etish, ularni fanlararo integratsiya asosida rivojlantirish dolzarb pedagogik vazifa bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Fayziyeva, K. A. (2020). MODERN TRENDS IN THE HUMANITIES PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES OF THE FOREIGN LANGUAGES. *Aktuální Pedagogika*, (3), 11-12.
2. Khalilovna, S. N. (2026). THE PEDAGOGICAL VALUE OF PROVERBS IN TEACHING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE. *Ustozlar uchun*, 88(2), 255-258.

3. Sharipova, N. (2023). THE PECULIARITIES OF PSYCHOLOGICAL SECURITY IN TODAY'S GLOBALIZATION PROCESS. *Modern Science and Research*, 2(3), 276-279.
4. Mamashoev, U. U. (2023). EXPRESSION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN LANGUAGE AND CULTURE IN PHRASEOLOGY WITH THE HEART COMPONENT. In Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования (pp. 76-80).
5. Normurodovna, A. M. (2025). Tashkilotlar o'rtasidagi hamkorlikda Ingliz tilining ahamiyati. In *International Educators Conference* (pp. 310-317).
6. Normurodovna, A. M. (2025). Ingliz tili grammatikasining Ingliz tili kursidagi ahamiyati. In *International Educators Conference* (pp. 302-309).
7. Axrorovna, F. K. (2025). IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARDA MA'NAVIY-AXLOQIY TANAZZUL TUSHUNCHASINING TAVSIFI. TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR, 2(6), 12-14.
8. Mansurova, G. M., & Fayzieva, K. A. (2020). GENERAL CRITERIA FOR THE EVALUATION CATEGORY. *Scientific Bulletin of Namangan State University*, 2(8), 227-230.
9. Komilovich, S. S. (2025). SOMERSET MOEMNING "INSONIY EHTIROSLAR ZALVORI" ROMANIDA KOMPOZITSIYA VA SYUJETNING POETIK QURILISHI. In *International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences* (pp. 173-179).
10. Komilovich, S. S., & Abdumannonovna, A. D. (2025). ROMAN POETIKASI: UILYAM SOMERSET MOEMNING "NOTANISH ODAM PARIJDA" ASARI MISOLIDA. In *International Conference on Multidisciplinary Sciences and Educational Practices* (pp. 136-142).